

Leksand den 29.3.2007

Till Sveriges regering
Att: **Jordbruksdepartementet**
103 33 STOCKHOLM

SmåKoms remissvar på Landsbygdskommitténs betänkande *Se landsbygden – myter, sanningar och framtidsstrategier (SOU 2006:101)*

Sammanfattning av SmåKoms yttrande

- **Statens politik för landsbygden måste vara samordnad och helhetsinriktad**
- **Infrastrukturen måste rustas upp kraftigt över alla sektorsområden**
- **Bostadsbyggandet måste ges reella möjligheter att utökas**
- **Lån till småföretag och hushåll på landsbygden måste ges högre prioritet**
- **Den statliga servicen måste rustas upp och samordnas**
- **Landsbygdskommitténs strategiförslag bra plattform för en ny politik.**

Helhetsperspektiv på landsbygdens framtid och lösningar

Vi finner att den statliga Landsbygdskommittén har tagit ett utmärkt och för landsbygden nydanande helhetsgrepp om landsbygdens problem och framtida möjligheter. Att en enig kommitté såväl bland parlamentariker från samtliga riksdagspartier som bland experter och sakkunniga hävdar att den statliga sektorpolitikens era kommit till vägs ände – åtminstone för landsbygden - känns mycket positivt.

Vi vet numera med otaliga erfarenheter som bakgrund att det inte går att utveckla en hel region eller ett landsbygdsdistrikt utan att statens egen ”stuprörspolitik” ersätts av en samordnad politik utifrån ett övergripande mål. Om vi skall kunna skapa en långsiktigt uthållig landsbygdspolitik krävs att den statliga politiken genomgår en stor förändring även på andra punkter. Landsbygdskommitténs strategiförslag kan lyfta landsbygden och dess utvecklingsmöjligheter till en helt annan nivå än vad tidigare politiska initiativ har förmått.

SmåKom har i ett sammanhållet strategiprogram för landsbygden, som tidigare överlämnats till den sittande regeringskonstellationen 2005, formulerat ett helhetsprogram för landsbygdens utveckling (bifogas som bilaga). Vi slår där bl.a. fast att den ofullständiga infrastrukturen på landsbygden utgör det största hindret för en positiv utveckling med

minskade regionala obalanser. Vi säger också att finansieringsproblemen tidigare underskattats i den regionala utvecklingspolitiken. Regering och Riksdag har ofta antagit nya regionala utvecklingsprogram utan att redovisa en realistisk eller detaljerad finansieringsplan för de regionala och lokala nivåernas initiativ och programgenomförande.

SmåKom tror inte att man på kort sikt kan bygga upp en fungerande miljö för en positiv landsbygdsutveckling. En trovärdig politik kräver både en kortsiktig nedmontering av vissa akuta hinder och introduktion av länge önskade detaljlösningar samt en genomtänkt plan för en långsiktigt verkande förändrings- och utvecklingspolitik där infrastrukturuppbyggnad utgör en grundsten.

Detta innebär att både en kommun och en region måste ha ett brett förändrings- och utvecklingsprogram för en längre period där det råder partipolitisk enighet om huvuddragen. Att skapa en fungerande landsbygd tar förhållandevis lång tid att bygga upp eftersom en stor del av satsningarna måste handla om en väsentligt förbättrad **infrastruktur**. Denna kommer att utvidgas i relation till gängse definitioner eftersom medborgarna i Sverige behöver en mycket bra ”närhetsservice” för att kunna fungera väl i såväl privat – som i arbetslivet.

Samordnad politik – hur?

Vi är övertygade om att flertalet politiker och tjänstemän inom den offentliga sektorn är överens om att staten måste samordna och effektivisera sin sektorspolitik för att få ut en större positiv effekt av de statliga resurserna. Trots denna medvetenhet brister det i förverkligandet av ett sådant mål. Vi har i likhet med Landsbygdskommittén (L-komm) dragit den slutsatsen att en samordnad statlig planering och investeringspolitik bygger på ett antal viktiga fundament som:

- Att planeringsprocessen för landsbygdens utveckling måste starta med den lokala nivåns problem, behov och mål
- Att den statliga regionala planeringen (men även samverkansorganens planering) tar de lokala processernas planeringsresultat som en utgångspunkt i sina förslag innan de förs vidare till den centrala nivån
- Att regeringens departement samordnar sin planering och sitt budgetarbete när det gäller för landsbygden viktiga insatsområden men också verksamheter vars effekter kan bli extra kännbara för landsbygdsregionerna.

För att nå dessa organisatoriska samt ekonomiska/fysiska mål krävs en hel del förändringar som:

Att man via olika offentliga resurser måste stärka det lokala utvecklings- och förändringsarbetet i byar och landsbygdsdistrikt, där arbetet ofta sker på ideell basis

Att kommunerna själva integrerar arbetet på ”den fjärde planeringsnivån” med kommunens egen planering inom ramen för bl.a. PBL och den kommunala budgetplaneringen

Att man på den statliga länsnivån först samlar in de lokala önskemålen/kraven innan planer som RTP och RUP byggs upp och detaljeras och att ansvariga organ har ett ömsesidigt kunskapsutbyte med både kommuner och landsbygdens lokala samarbets- och utvecklingsorganisationer

Att den statliga regionala nivån redovisar hur de centrala statliga organisationerna som departement och verk bör hantera de lokala önskemålen/problemen vad gäller resurser, lagar och bestämmelser samt val av instrument

Att regeringens departement upprättar någon form av permanent samordningsgrupp för frågor som är av avsevärd vikt för landsbygdens utveckling och förändring. Dessutom måste regeringen varje år i sina ägardirektiv till statliga bolag respektive regleringsbrev till andra statliga verksamheter på ett samordnat och tydligt sätt ange hur dessa institutioner bör lösa, stimulera eller utveckla den statliga servicen och verksamheten i övrigt så att den gynnar målen för landsbygdens utveckling. Idag finns stora brister på detta område vilket vi kan se extra tydligt när det gäller Posten AB, AMS, SJ, Väg- och Banverket samt polisen.

Infrastrukturen avgörande för landsbygdens framtid

SmåKom menar att landsbygden rymmer mängder av resurser och möjligheter som gör det nödvändigt att se på dessa delar av Sverige med helt andra ögon än tidigare. Det som talar för detta perspektiv är framförallt:

- Behovet av att använda våra samlade bioresurser mer effektivt och miljöriktigt
- Ett starkt ökat behov av skilda former av bioenergi
- Vår utmärkta skogsråvara för långtgående vidareförädling
- Ett ökat intresse att bruka de stora potentiella mineraltillgångarna
- Ökat nationellt och internationellt intresse att köpa jordbruksmark och skogsmark
- Kraven på ökad inhemsk produktion av livsmedel av hög kvalitet
- Ökat intresse att bygga och bosätta sig i många landsbygdsregioner
- Klimatförändringarna som gör den nordiska miljön mer eftersökt som rekreationsmiljö
- Det ökade intresset att bosätta sig i fritidshus på landsbygden
- Trenden att både ha en lägenhet i en tätort och en bostad på landet
- Den globala miljöutvecklingen som gör svensk landsbygd mer eftersökt för boende etc

Infrastrukturen på landsbygden rymmer många brister varav de flesta är väl kända för ansvariga statliga organ samt Riksdagen. Vi är bekymrade över att det inte sker en kontinuerlig analys av landsbygdens behov av ökade investeringar inom främst väg- och järnvägsnätet, IT-strukturen och på skilda strategiska flygplatser i främst norra Sverige. Dessutom uppvisar den kollektiva trafiken stora kvalitetsbrister och undermålig kapacitet både när det gäller busstrafiken i stora delar av landet men även den regionala tågtrafiken i en del regioner.

Det som enligt SmåKom krävs är en samlad plan för infrastrukturens utbyggnad och kvalitetsförbättring på landsbygden eftersom samordningen av olika sektorsområden har stor betydelse för landsbygdsbefolkningens välfärd och utvecklingsmöjligheter. Även de många småföretagens behov av en väl fungerande infrastruktur behöver tas in i en sådan samordning. Dessa önskemål behöver särskilt beaktas redan när Ban- och vägverken lägger fram sina reviderade långtidsplaner före sommaren i år.

Eftersom servicenivåerna och servicemångfalden i flertalet landsbygdsdistrikt inte fyller de krav varje medborgare i Sverige har rätt att ställa på statlig och även annan offentlig och privat service, behöver större delen av befolkningen bra pendlingsmöjligheter till större arbetsmarknader och studiecetra. Väl fungerande bredbandsnät med hög kapacitet är ett avgörande livsvillkor för både småföretag och tiotusentals hushåll. Vi menar att den statliga planeringen på central och regional nivå måste precisera på vilket sätt en samordnad i huvudsak offentligt ägd infrastruktur skall kunna ge medborgarna på landsbygden lika goda framtidsutsikter som de boende i större tätorter.

Vi vill även påpeka att tele- och elledningsnäten, där staten har ett stort ansvar via direkt ägande, tillhör de viktigaste infrastrukturfunktionerna. Konsekvenserna av att dessa system har för låg kvalitet eller inte fungerar i andra avseenden slår hårdast mot landsbygden, vilket stormen Gudrun m.fl. händelser är välkända exempel på. På dessa områden krävs snabba investeringsökningar för att landsbygdens hushåll och företag skall få en rimlig basservice och inte diskrimineras gentemot andra regioner när det gäller att överhuvudtaget kunna bo kvar och verka på landsbygden.

Bostadsbyggandets hinder alltför stora

Vi har genom egna analyser av bostadsmarknaden och dess finansiering fått en tydlig bild av vad som behöver förändras för att öka och utveckla bostadsbyggandet på landsbygden. I en nyligen genomförd undersökning fann vi att hindren för ett ökat byggande, men även om- och utbyggnad av befintliga bostadshus, i stor utsträckning utgörs av bristande finansieringsmöjligheter samt osäkerhet om den långsiktiga samhällsutvecklingen. Finansieringsproblemen har förstärkts av Riksdagens nyligen fattade beslut att ta bort de ekonomiska stöd som utgår till byggandet av främst hyreshus.

En tydlig effekt av detta har blivit att planerna för nya hyreshus radikalt lagts om i en stor del av Landsbygdssverige. Ett fåtal bostadsrätter ersätter en del av de slopade planerna samtidigt som bostadsköerna växer i många distrikt.

På denna punkt vill SmåKom hänvisa till våra tidigare presenterade förslag som syftar till att lösa finansieringsfrågorna inom boendesektorn (se bilaga nr 1). Den statliga Bostadskreditnämndens förslag från vintern 2006 anser vi vara ett bra första steg för att förbättra landsbygdens behov av ett stigande antal moderna bostäder i småhus. När det gäller flerfamiljshus och hyresboende krävs fortfarande någon form av avtrappande subventionering av investeringskostnaderna i syfte att hindra en drastisk minskning av hyreshusbyggandet, som i första hand drabbar landsbygden, och kraftig ökning av bostadsköerna.

Om inte landsbygden, som generellt sett är diskriminerad på flertalet finansmarknader, kan öka bostadsbyggandet i takt med ökad efterfrågan kan detta hämma alla de positiva utvecklingsmöjligheter som mer och mer kännetecknar flertalet landsbygdsmarknader.

Småföretagens expansion måste stödjas

SmåKom har i samma studie som refereras ovan (bilaga 1) noggrant kartlagt småföretagens finansieringssituation på landsbygden. Där har vi slagit fast att det krävs snabba förändringar för att inte hämma småföretagens tillväxt och bidrag till den nationella ekonomin. Det som är viktigast att prioritera redan nu är:

- att ändra förmånsrättsreglerna så att småföretagens säkerhetsvärden återställs innan det nuvarande regelsystemet infördes 2004
- att stödja framväxten av regionala Kreditgarantiföreningar som är och blir en utmärkt hjälp till självhjälp för småföretagens expansion. Stödet behövs i första hand till att finansiera de inledningsvis uppkommande administrativa merkostnaderna
- att stärka statliga Almi i syfte att utveckla den låne- och mentorsverksamhet som blivit mer och mer framgångsrik under senare år.

Införandet av Basel II påverkar hela det svenska finansieringssystemet men har extra stora negativa verkningar för företagen på landsbygden i och med bl.a. svagare infrastruktur än i större städer samt vissa högre kostnader för viktiga tjänster än i andra regioner. Det är också enligt SmåKom viktigt att se dessa behov av akuta och nödvändiga förändringar i ett

helhetsperspektiv där man tar in den statliga servicens kvalitet och lokalisering samt infrastrukturen i övrigt.

Statens service sviktar betydligt

SmåKom har i många sammanhang formulerat hur den statliga servicen kan och måste förbättras för att inte landsbygdens utvecklingsvillkor skall bli för betungande för hushåll och småföretag. Vi har i en särskild landsbygdsstrategi (se bilaga nr 2) formulerat behoven mer i detalj.

De största bristerna – gäller både kvalitet och tillgänglighet/lokalisering - i den statliga servicen gäller inte oväntat Posten AB, dess dotterbolag Svensk Kassaservice, Apoteket AB, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Vattenfalls lokala elnät, SJ:s gods- och persontransporter i flera regioner, Polismyndigheten och Svenska Spel. Det enda vi är riktigt nöjda med är Systembolagets service och lokalisering på landsbygden.

Om man granskar de årliga regleringsbrev eller ägardirektiven finns det snarare en tyngdpunkt på företagsekonomiska mål än mål relaterade till kundernas behov. Det verkar vara viktigare att ha en bra ekonomi hos bolagen/verksamheterna än att ha en bra och lättillgänglig service av hög kvalitet. Kundnöjdhet tycks ha ersatts av verksamhetens självbelåtenhet.

Att den statliga servicen har krympt och försämrats under mer än 20 år får även effekter för andra offentliga verksamheter samt hela den privata kommersiella sektorn som livsmedelshandeln, bankservicen samt taxirörelsen för att nämna det mest primära. Dessa processer skapar osäkerhet om framtiden hos befolkning och företag på landsbygden och försvårar vardagslivet på ett högst påtagbart sätt. Den statliga servicens roll är större än den egna verksamhetens betydelse.

Vi har i skilda sammanhang krävt två olika beslutsförändringar. Den viktigaste förändringen är att utveckla servicen istället för att lägga ned och försämra den. Samverkan med kommuner, landsting och privata aktörer som lanthandlare är en fördel för alla parter om servicens kvalitet och efterfrågan skall öka. Den andra nödvändiga förändringen är att samordna den statliga servicen så att man skapar servicecentra med flera funktioner, där man kan samutnyttja teknik, lokaler, personal och transporter. ”Centrum för goda råd” i Gagnef i Dalarna är en intressant modell av de senaste prövade.

Vi vill samtidigt varna för att lita till att IT-baserad teknik kan ersätta all personlig service på landsbygden. Vi vill dock att bredbandsutbyggnaden brukas till att förstärka och utveckla servicen så att den sammantaget får en bra och av kunderna uppskattad kvalitet.

Landsbygdskommittén – en bra strategibygare

Vi är rent generellt väldigt nöjda med Landsbygdskommitténs helhetsgrepp och förslag till förändringar i syfte att ge landsbygden ett avgörande lyft inför framtiden. För att lyckas med det senare krävs en kraftfull statlig samordning av idag separata insatser, en uppgradering av landsbygdens infrastruktur och ett konstruktivt samarbete med kommuner, lokala företagareföreningar och de mindre orternas ideella organisationer.

För att nå de av kommittén framlagda målen behövs en relativt snabb utveckling av föreslagna nödvändiga verktyg om en ny statlig politik skall bli trovärdig i småföretagens och hushållens ögon. En långsam och ostrukturerad landsbygds politik skapar osäkerhet och förvärrar i värsta fall ett redan prekärt läge.

Avslutning

Vi vill avslutningsvis peka på några sakområden som man i byggandet av en kraftfull landsbygdspolitik inte får glömma bort:

1. **Den offentliga upphandlingen** blir mer och mer aktuell eftersom de 400 miljarder som den offentliga sektorn varje år använder för inköp av varor och tjänster ofta har en avgörande betydelse för utvecklingen av landsbygdens småföretag. Inom ramen för denna fråga är också den lokala handelns villkor viktiga att precisera. Enligt undersökningar från bl.a. Nutek vet vi att små företag, speciellt på landsbygden, har svårt att kunna konkurrera på rättvisa villkor mot större företag och att överhuvudtaget kunna vara med i en anbudstävling. Här behövs både utbildning och en översyn av LOU i syfte att underlätta för små företag att delta på rimliga villkor. Upphandlingsutredningens förslag från vintern 2006 föreslår flera för de små företagen positiva förändringar. Det kan finnas skäl att utvärdera tillämpningen av LOU-lagen mer ingående
2. **De små kommunernas framtida möjligheter** att kunna erbjuda hushåll och företag en bra lokal utvecklingsmiljö och ekonomisk och social välfärd behöver preciseras när det gäller sakområden som skatteutjämningen, samarbetsformer med grannkommuner, uppbyggnaden av demokratiskt valda regionala organ, demokratins lokala former, samarbetet med den ideella sektorn samt samarbetet med statliga serviceorgan. Enligt SmåKom undervärderas de små kommunernas effektivitet och förmåga att möta nya utmaningar. Enligt SmåKoms egna analyser klarar små kommuner ofta omfattande strukturomvandlingar bättre än större kommuner
3. **Strukturomvandlingen** slår ofta hårt mot enskilda kommuner och här behövs nya instrument för att en kommun på nytt skall kunna medverka till att bygga upp ett mer stabilt näringsliv samtidigt som kommunmedlemmarna garanteras bra pendlingsmöjligheter till näraliggande större arbetsmarknader. Regionförstoring får inte bara bli ett begrepp. Via infrastruktursatsningar och en radikalt förbättrad kollektivtrafik bör medborgarna i små kommuner ges möjlighet att pendla till studier och arbete på längre avstånd från hemmet. Dessutom tar det tid att bygga upp en mer allsidig och robust arbetsmarknad på den lokala nivån, vilket dock många små kommuner klarat utmärkt de senaste 20 åren
4. **Landskapets utveckling** på landsbygden har stor betydelse för vilken attraktivitet vi kan erbjuda både befintliga och nya medborgare inom våra gränser. Om landskapet växer igen blir intresset att bosätta sig på landsbygden givetvis mindre än om landskapet hävdas via främst betande djur och ett aktivt jordbruk. Vi behöver därför precisera en del nödvändiga förändringar och insatser för att dels ge jordbruk och trädgårdsnäring nödvändiga och positiva utvecklingsvillkor och dels beskriva möjliga samarbeten mellan ideella organisationer och kommunerna för att kunna värna ett attraktivt landskap
5. **Kunskapsinsamlingen** och analysen av landsbygdens förändringar och framtid behöver systematiseras och fördjupas och vi behöver beskriva den roll kommunerna skall ha till sin egen dokumentation, omvärldsanalys och samverkan med skilda forskningsinstitutioner. En ökad satsning på landsbygdsorienterad forskning är därför mycket viktig att realisera, vilket kommittén förtjänstfullt påpekar
6. **Den ideella sektorn** har en av de viktiga nycklarna till en framgångsrik landsbygdspolitik vars värde inte får underskattas. All statlig generell och stimulerande samt förutsättningskapande politik är beroende av enskilda människors

reaktioner, initiativförmåga, kreativitet och framtidstro. Utan de många ideellt verksamma medborgarna på landsbygden kan man inte åstadkomma något lyft av vare sig den ekonomiska, sociala eller miljöinriktade verksamheten i landets mindre tätortsbetonade regioner. Om man däremot kan samverka med de ideella rörelsernas många aktiva personer går det att nå högt ställda mål inom landsbygdspolitiken

7. **Rural proofing** kallar man en process emanerande från Storbritannien som går ut på att hela tiden analysera hur olika offentliga generella beslut påverkar landsbygdens utveckling. När man eventuellt ser att en ny reform kanske får motsatt verkan på landsbygden i förhållande till den förväntade eller leder till helt andra effekter än de planerade slår man larm om detta och försöker förändra den beslutade statliga politiken. Det kan också vara så att ett nytt beslut i Riksdagen leder till olika effekter i skilda landsbygdsregioner, vilket då måste uppmärksammas och åtgärdas. I GB finns en myndighet som bevakar dessa frågor – The Countryside Agency.

Styrelsen för SmåKom

Peter Lindroth
Ordf i SmåKom

gnm Ronny Svensson
SmåKoms sekr